

УДК 342.9

DOI <https://doi.org/10.32782/1813-338X-2022.2.23>

СУБ'ЄКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАХИСТУ ІНВЕСТИЦІЙ В УКРАЇНІ

С. Ю. Луценко

аспірант

Науково-дослідного інституту публічного права

Актуальність статті полягає в тому, що захист інвестицій є складним процесом, реалізація якого вимагає здійснення системної та систематичної діяльності спеціально уповноважених суб'єктів. Ключовими характеристиками суб'єктів забезпечення захисту інвестицій є: по-перше, вони можуть приймати рішення імперативного характеру; по-друге, їх діяльність спрямована на запобігання, припинення порушень прав інвесторів, зменшення негативного впливу зовнішніх обставин на їх законні інтереси. Отже, суб'єкти забезпечення захисту інвестицій – це носії владних повноважень, які в межах, визначених правовими нормами прав та обов'язків, впроваджують заходи із стимулювання та забезпечення вкладень інвесторів в економіку країни від зовнішніх негативних чинників та протиправної діяльності. Кожен із цих суб'єктів, володіє своїм, особливим адміністративно-правовим статусом. У статті, спираючись на аналіз наукових поглядів вчених та норм чинного законодавства, виділено ключове коло суб'єктів забезпечення захисту інвестицій в Україні. Аргументовано, що вказані суб'єкти слід поділити на три великі групи: суб'єкти загальної компетенції; суб'єкти спеціальної компетенції; спеціально утворені суб'єкти. Аргументовано, що кожен із вказаних суб'єктів володіє своїм, особливим правовим статусом, а відтак важливим завданням законодавця є забезпечення належної взаємодії між ними. Зроблено висновок, що різноманітність суб'єктів забезпечення захисту інвестицій дає можливість поділити їх на три великі групи: - по-перше, суб'єкти загальної компетенції, для яких захист інвестицій є складовою частиною реалізації повноважень і в інших сферах суспільного життя, ними визначаються основоположні засади такого захисту, розробляються напрями та принципи впровадження як на загальнодержавному, так і на місцевому рівнях; - по-друге, суб'єкти спеціальної компетенції, для яких діяльність із захисту інвестицій є однією із головних задач їх спеціально економічного функціонування. Такими суб'єктами деталізуються та впроваджуються елементи механізму захисту інвестицій, які відповідають їх компетенції та функціональному призначенню; - по-третє, спеціально утворені суб'єкти, метою діяльності яких є сприяння захисту інвестицій. Кожен із вказаних суб'єктів володіє своїм, особливим правовим статусом, а відтак важливим завданням законодавця є забезпечення належної взаємодії між ними.

Ключові слова: суб'єкт, забезпечення, захист інвестицій, компетенція, повноваження.

Постановка проблеми. Захист інвестицій є складним процесом, реалізація якого вимагає здійснення системної та систематичної діяльності спеціально уповноважених суб'єктів. Ключовими характеристиками суб'єктів забезпечення захисту інвестицій є: по-перше, вони можуть приймати рішення імперативного характеру; по-друге, їх діяльність спрямована на запобігання, припинення порушень прав інвесторів, зменшення негативного впливу зовнішніх обставин на їх законні інтереси. Отже, суб'єкти забезпечення захисту інвестицій – це носії владних повноважень, які в межах, визначених правовими нормами прав та обов'язків,

впроваджують заходи із стимулювання та забезпечення вкладень інвесторів в економіку країни від зовнішніх негативних чинників та протиправної діяльності. Кожен із цих суб'єктів, володіє своїм, особливим адміністративно-правовим статусом.

Стан дослідження. Окремі проблемні питання, пов'язані із діяльністю суб'єктів забезпечення захисту інвестицій, у своїх наукових працях розглядали: М.М. Бліхар, Р.П. Бойчук, В.А. Вакалюк, А.П. Єрмак, А.К. Доброскок, В.Г. Кабанов, В.В. Сухонос, М.В. Толкачов, О.М. Фесенко та багато інших. Втім, незважаючи на суттєвий теоретичний доробок, в нау-

ковій літературі відсутні комплексні теоретичні дослідження, присвячені характеристиці діяльності суб'єктів забезпечення захисту інвестицій в Україні.

Саме тому метою статті є: встановити коло суб'єктів забезпечення захисту інвестицій в Україні та надати характеристику їх повноваженням та компетенції.

Виклад основного матеріалу. Починаючи наукове дослідження, перш за все, слід виділити Верховну Раду України. В розрізі представленої проблематики до компетенції останньої входить: прийняття, зміна та скасування законів, що стосуються інвестиційної діяльності; затвердження головних напрямів інвестиційної політики України; розгляд, затвердження та зміна структури органів державного регулювання економічної, у тому числі інвестиційної діяльності; укладання міжнародних договорів України відповідно до законів України про міжнародні договори України та приведення чинного законодавства України у відповідність з правилами, встановленими цими договорами та ін. [1].

Що одним суб'єктом, якому ми приділимо увагу, є Кабінет Міністрів України, який сприяє розвитку підприємництва на засадах рівності перед законом усіх форм власності та соціальної спрямованості національної економіки, здійснює заходи щодо демонополізації та антимонопольного регулювання економіки, розвитку конкуренції та ринкової інфраструктури; забезпечує здійснення державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності; забезпечує розроблення і виконання програм структурної перебудови галузей національної економіки та інноваційного розвитку, здійснює заходи, пов'язані з реструктуризацією та санацією підприємств і організацій, забезпечує проведення державної промислової політики, визначає пріоритетні галузі промисловості, які потребують прискореного розвитку; забезпечує захист та підтримку національного товаровиробника; забезпечує проведення державної фінансової та податкової політики, сприяє стабільності грошової одиниці України; забезпечує проведення державної політики цін та здійснює державне регулювання ціноутворення; забезпечує проведення зовнішньоекономічної політики України, здійснює в межах, визначених законом, регулювання зовнішньоекономічної діяльності [2]. Також, Кабінет Міністрів України вживає заходів щодо здійснення політики України в сфері інвестиційної діяльності відповідно до законів України; здійснює координа-

цію діяльності міністерств, інших центральних органів виконавчої влади щодо забезпечення провадження економічної, у тому числі інвестиційної діяльності; приймає нормативні акти управління з питань інвестиційної діяльності у випадках, передбачених законами України; проводить переговори і укладає міжурядові договори України з питань економічної діяльності у випадках, передбачених законами України про міжнародні договори України; відповідно до своєї компетенції, визначеної законами України, вносить на розгляд Верховної Ради України пропозиції про систему міністерств, державних комітетів і відомств, повноваження яких не можуть бути вищими за повноваження Кабінету Міністрів України, які він має згідно з законами України та ін. [3].

Окремі повноваження в сфері інвестиційної діяльності мають й органи, що реалізують свої повноваження в межах територій, обумовлених їх компетенцією. Зокрема, місцева державна адміністрація здійснює в установленому порядку регулювання інвестиційної діяльності, а також вносить у встановленому порядку до відповідних органів пропозиції щодо залучення іноземних інвестицій для розвитку економічного потенціалу відповідної території [4]. У складі місцевих державних адміністрацій виокремлюють спеціалізовані структурні підрозділи, діяльність яких пов'язана із інвестиційною сферою.

Для перелічених суб'єктів повноваження в сфері інвестиційної діяльності, у тому числі й щодо захисту інвестицій, не є основними. Вони реалізуються як допоміжні поряд з іншими та спрямовані на виконання завдань забезпечення стабільного соціально-економічного розвитку як країни в цілому, так і окремих її регіонів. Більш конкретизовані повноваження щодо захисту інвестицій мають суб'єкти владних повноважень, які функціонують насамперед в економічній галузі управління. Розглянемо основні їх повноваження в інвестиційній сфері:

Міністерство економіки України (Мінекономіки) є центральним органом виконавчої влади, що забезпечує у тому числі формування та реалізацію державної інвестиційної політики, державної інноваційної політики в реальному секторі економіки, державної зовнішньоекономічної політики, державної політики у сфері розвитку підприємництва, державно-приватного партнерства. Серед його основних завдань забезпечення, формування та реалізація: державної інвестиційної політики, зокрема з управління державними інвестиціями; державної

політики у сфері державного ринкового нагляду; державної політики у сфері торгівлі та побутових послуг; державної політики з питань співробітництва України з ЄС у сфері економіки, торгівлі; єдиної зовнішньоекономічної політики, політики інтеграції національної економіки у світову економіку, співробітництва із СОТ, захисту національного виробника на внутрішньому та зовнішніх ринках; державної політики у сфері реалізації майна (майнових прав, інших активів) або прав на нього на конкурентних засадах у формі аукціонів, зокрема електронних, та контролю за її реалізацією тощо [5].

Міністерство фінансів України в сфері діяльності щодо захисту інвестицій: координує роботу, пов'язану з ініціюванням, підготовкою та реалізацією проектів економічного і соціального розвитку України, що підтримуються іноземними державами, іноземними фінансовими установами і міжнародними фінансовими організаціями, проводить моніторинг виконання зазначених проектів, здійснює методичне забезпечення зазначеної роботи; проводить експертизу проектних пропозицій щодо ініціювання інвестиційних проектів економічного і соціального розвитку України, що підтримуються іноземними державами, іноземними фінансовими установами і міжнародними фінансовими організаціями, з урахуванням експертного висновку про відповідність інвестиційних проектів пріоритетам державної політики у відповідній сфері, приймає рішення про доцільність підготовки відповідного проекту та визначає відповідального за його підготовку і реалізацію; готує та надсилає іноземним державам, іноземним фінансовим установам і міжнародним фінансовим організаціям офіційні звернення щодо спільної підготовки інвестиційних проектів; тощо [6].

Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку серед своїх завдань має: формування та забезпечення реалізації єдиної державної політики щодо розвитку і функціонування ринку цінних паперів та похідних (деривативів) в Україні, сприяння адаптації національного ринку цінних паперів до міжнародних стандартів; здійснення державного регулювання та контролю за емісією і обігом цінних паперів та похідних (деривативів) на території України; захист прав інвесторів шляхом здійснення заходів щодо запобігання і припинення порушень законодавства на ринку цінних паперів та законодавства про акціонерні товариства, застосування санкцій за порушення законодавства у межах своїх повноважень; сприяння розвитку

ринку цінних паперів та похідних (деривативів); здійснення державного регулювання та контролю у сфері спільного інвестування та ін. [7].

Державна аудиторська служба України здійснює контроль за: цільовим, ефективним використанням і збереженням державних фінансових ресурсів, необоротних та інших активів; реалізацією інвестиційних проектів. Також вживає в установленому порядку заходів до усунення виявлених під час здійснення державного фінансового контролю порушень законодавства та притягнення до відповідальності винних осіб, а саме вимагає від керівників та інших осіб підприємств, установ та організацій, що контролюються, усунення виявлених порушень законодавства; здійснює контроль за виконанням таких вимог [8].

Фонд державного майна України розробляє та вносить в установленому порядку Кабінету Міністрів України проекти законів та інших нормативно-правових актів, видає власні нормативно-правові акти; бере участь у: підготовці спільних проектів щодо фінансування міжнародними організаціями структурних перетворень в економіці держави, приватизації та післяприватизаційної підтримки підприємств; формуванні інвестиційної політики; сприяє залученню недержавних інвестицій в об'єкти державного сектора економіки, зокрема шляхом реалізації інвестиційних проектів на засадах спільної чи інвестиційної діяльності та ін. [9].

Державний інноваційний фонд (як одне із своїх основних завдань) здійснює забезпечення реалізації державної політики у сфері інноваційної діяльності шляхом здійснення фінансової, інвестиційної та матеріально-технічної підтримки заходів, спрямованих на впровадження науково-технічних розробок і нових технологій у виробництво, освоєння випуску нових видів продукції, у тому числі імпортозамінної. Він здійснює фінансування інноваційних проектів через регіональні відділення, підприємства, інноваційні структури та центри, що належать до сфери його управління, шляхом інвестиційного вкладу, надання позики, лізингу виконавцям інноваційних проектів та організації з ними сумісної діяльності, а також сприяє в установленому порядку передачі технологій, а також залученню внутрішніх та зовнішніх інвестицій до реалізації інноваційних проектів. Держіннофонд має право здійснювати реінвестиції в підприємства після реалізації інноваційних проектів з метою збільшення обсягу випуску інноваційної продукції [10].

Також слід вказати Антимонопольний комітет України, завданнями якого є наступні: 1) здійснення державного контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції на засадах рівності суб'єктів господарювання перед законом та пріоритету прав споживачів, запобігання, виявлення і припинення порушень законодавства про захист економічної конкуренції; 2) контролю за концентрацією, узгодженими діями суб'єктів господарювання та дотриманням вимог законодавства про захист економічної конкуренції під час регулювання цін (тарифів) на товари, що виробляються (реалізуються) суб'єктами природних монополій; 3) сприяння розвитку добросовісної конкуренції; 4) методичного забезпечення застосування законодавства про захист економічної конкуренції; 5) здійснення контролю щодо створення конкурентного середовища та захисту конкуренції у сфері публічних закупівель; 6) проведення моніторингу державної допомоги суб'єктам господарювання та здійснення контролю за допустимістю такої допомоги для конкуренції [11]. Також до проведення оцінки інвестиційного проекту із значними інвестиціями обов'язково залучаються Антимонопольний комітет України, центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну фінансову та бюджетну політику, центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну правову політику, центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері охорони навколишнього природного середовища, центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері, в якій передбачається реалізувати інвестиційний проект із значними інвестиціями, та орган місцевого самоврядування (якщо державна підтримка надається таким органом для реалізації інвестиційного проекту із значними інвестиціями). До проведення оцінки можуть також залучатися інші державні органи відповідно до компетенції [12].

Ще одним органом є Міжвідомча комісія з міжнародної торгівлі, яка приймає рішення: про порушення антидемпінгового розслідування; про позитивні або негативні висновки стосовно наявності демпінгу та методи, що дають можливість визначити демпінгову маржу; про позитивні або негативні висновки щодо наявності шкоди та її розмір; щодо визначення причинно-наслідкового зв'язку між демпінговим

імпортом та шкодою; про застосування антидемпінгових заходів [13]. Перелічені органи виконують спеціальні функціональні повноваження щодо захисту інвестицій в конкретних сферах економічної діяльності країни.

Окремі центральні органи виконавчої влади, зокрема міністерства, формують конкурсні комісії щодо розгляду інвестиційних проектів, які потребують державної підтримки. Наприклад, конкурсна комісія Міненерго здійснює оцінку економічної ефективності інвестиційних проектів, а також приймає рішення щодо можливості надання державної підтримки/допомоги для реалізації інвестиційних проектів, в якому зазначаються форма та обсяг державної підтримки/допомоги для кожного інвестиційного проекту в межах загального обсягу державної підтримки/допомоги в поточному бюджетному періоді, а також пропозиції щодо необхідного виду та розміру забезпечення виконання зобов'язань перед державою та плати за надання державної гарантії з урахуванням заяви для участі у відборі суб'єкта інвестиційної діяльності [14].

Робоча група з питань реалізації механізму залучення інвестицій у сферу охорони здоров'я створена з метою організації та розгляду питань можливості залучення інвестицій у сферу охорони здоров'я, а також надання пропозицій щодо визначення шляхів здійснення інвестиційної політики у сфері охорони здоров'я. До кола її повноважень віднесено такі: одержувати інформацію від структурних підрозділів центрального апарату МОЗ України, а також в межах повноважень від структурних підрозділів з питань охорони здоров'я місцевих державних адміністрацій; залучати у разі необхідності експертів, консультантів, які мають відповідний досвід роботи у сфері інвестиційної діяльності та/або у сфері, в якій планується залучення приватного партнера; організувати та вести переговори з потенційними інвесторами; надавати пропозиції щодо шляхів залучення інвестицій у сферу охорони здоров'я, реалізації інвестиційних проектів та їх техніко-економічне обґрунтування [15].

Висновки. У підсумку представленого наукового дослідження слід узагальнити, що така різноманітність суб'єктів забезпечення захисту інвестицій дає можливість поділити їх на три великі групи:

– по-перше, суб'єкти загальної компетенції, для яких захист інвестицій є складовою частиною реалізації повноважень і в інших сферах

суспільного життя (Президент, Верховна Рада, Кабінет Міністрів), ними визначаються основоположні засади такого захисту, розробляються напрями та принципи впровадження як на загальнодержавному, так і на місцевому рівнях;

– по-друге, суб'єкти спеціальної компетенції, для яких діяльність із захисту інвестиції є однією із головних задач їх спеціально економічного функціонування (наприклад, Антимонопольний комітет). Такими суб'єктами деталізуються та впроваджуються елементи механізму захисту інвестицій, які відповідають їх компетенції та функціональному призначенню;

– по-третє, спеціально утворювані суб'єкти, метою діяльності яких є сприяння захисту інвестицій (зокрема, Робоча група з питань реалізації механізму залучення інвестицій у сферу охорони здоров'я МОЗ тощо).

Кожен із вказаних суб'єктів володіє своїм, особливим правовим статусом, а відтак важливим завданням законодавця є забезпечення належної взаємодії між ними.

Список використаних джерел:

1. Про зовнішньоекономічну діяльність. Закон України від 16 квітня 1991 року № 959-XII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12/conv#n221>
2. Про Кабінет Міністрів України. Закон України від 27 лютого 2014 року № 794-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-18#Text>
3. Про зовнішньоекономічну діяльність. Закон України від 16 квітня 1991 року № 959-XII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12/conv#n221>
4. Про місцеві державні адміністрації. Закон України від 9 квітня 1999 року № 586-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/586-14#Text>
5. Питання Міністерства економіки. Постанова Кабінету Міністрів України від 20 серпня 2014 р. № 459. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/459-2014-%D0%BF#Text>
6. Про затвердження Положення про Міністерство фінансів України. Постанова Кабінету Міністрів України від 20 серпня 2014 р. № 375. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/375-2014-%D0%BF#Text>
7. Про Національну комісію з цінних паперів та фондового ринку. Указ Президента України від 23 листопада 2011 року № 1063/2011. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1063/2011#Text>
8. Про затвердження Положення про Державну аудиторську службу України. Постанова Кабінету Міністрів України від 3 лютого 2016 р. № 43. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/43-2016-%D0%BF#Text>
9. Про Фонд державного майна України. Закон України від 9 грудня 2011 року № 4107-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4107-17#Text>
10. Питання Державного інноваційного фонду. Постанова Кабінету Міністрів України від 2 березня 1998 р. № 243. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/243-98-%D0%BF#Text>
11. Про Антимонопольний комітет України. Закон України від 26 листопада 1993 року № 3659-XII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3659-12#Text>
12. Про державну підтримку інвестиційних проєктів із значними інвестиціями в Україні. Закон України від 17 грудня 2020 року № 1116-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1116-20#Text>
13. Про захист національного товаровиробника від демпінгового імпорту. Закон України від 22 грудня 1998 року № 330-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/330-14#Text>
14. Про затвердження Порядку відбору інвестиційних проєктів у вугільній галузі, для реалізації яких надається державна підтримка/допомога у формі державних гарантій. Постанова Кабінету Міністрів України від 13 вересня 2017 р. № 742. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/742-2017-%D0%BF#Text>
15. Про робочу групу з питань реалізації механізму залучення інвестицій у сферу охорони здоров'я. Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 28.02.2013 № 171. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0171282-13#Text>

Lutsenko S. Yu. Subjects of investment protection in Ukraine

The relevance of the article lies in the fact that investment protection is a complex process, the implementation of which requires systematic and systematic activities of specially authorized entities. The key characteristics of investment protection entities are: first, they can make imperative decisions; secondly, their activities are aimed at preventing and ending violations of investors' rights, reducing the negative impact of external circumstances on their legitimate interests. Therefore, the subjects of investment protection are the bearers of authority who, within the limits defined by the legal norms of rights and obligations, implement measures to stimulate and secure the investments of investors in the country's economy from external negative factors and illegal activities. Each of these entities has its own, special administrative and legal status. The article, based on the analysis of the scientific views of scientists and the norms of the current legislation, highlights

the key circle of subjects of investment protection in Ukraine. It is argued that the indicated subjects should be divided into three large groups: , subjects of general competence; subjects of special competence; specially formed entities. It is argued that each of the specified subjects has its own, special legal status, and therefore an important task of the legislator is to ensure proper interaction between them. It was concluded that the variety of investment protection subjects makes it possible to divide them into three large groups: - first, subjects of general competence, for which investment protection is an integral part of the exercise of powers in other spheres of public life, they determine the fundamental the principles of such protection, directions and principles of implementation are being developed both at the national and local levels; - secondly, subjects of special competence, for whom investment protection activity is one of the main tasks of their special economic functioning. Such entities detail and implement the elements of the investment protection mechanism that correspond to their competence and functional purpose; - thirdly, specially formed entities, the purpose of which is to promote the protection of investments. Each of these subjects has its own, special legal status, and therefore an important task of the legislator is to ensure proper interaction between them.

Key words: *entity, security, investment protection, competence, authority.*